

Івановський Андрій. Теоретичні основи функціонування ринку зернових. *Економічний дискурс*. 2022. Випуск 1-2. С. 34-43.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2022-1-4>

УДК 338.43:633.1

JEL Classification Q13, L13, O16

Івановський Андрій

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

E-mail: ivanovskiandreyv@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0410-4352

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНОВИХ

Анотація

Вступ. Сучасний ринок зерна є одним із найрозвиненіших сегментів як сільського господарства, так й усього економічного простору. Являючись індикатором динамічного розвитку, ринок зерна демонструє можливості досягнення цільових орієнтирів у сфері інших галузей та підкомплексів аграрного сектору України.

Методи. Методика дослідження охоплює систему статистико-економічних методів у поєднанні з теоретичними аспектами формування ринку зерна, проблемами його функціонування в умовах створення нової економічної системи. В процесі дослідження використано наступні методи: абстрактно-логічний – з метою формування припущень, гіпотез, а також висновків і узагальнень; аналізу та синтезу – при оцінюванні стану об'єкту дослідження та обґрунтуванні пропозицій щодо його покращення і забезпечення повноцінного розвитку в подальшому.

Результати. Запропоновано авторський підхід до трактування поняття «ринок зерна», під яким розуміють тип економічного механізму, що функціонує в зерновому господарстві країни, що несе імпульс саморозвитку. Вважаємо, що необхідно виділити низку особливостей функціонування ринку зерна, серед яких: нерівномірний розподіл точок пропозиції зерна територією країни; невідповідність центрів виробництва та споживання.

Перспективи. Подальший розвиток процесу глобалізаційних відносин буде вимагати розкриття поняття «ринок зерна» з урахуванням ролі і місця України на світовому ринку агропродовольства та вирішення проблеми голоду в країнах світу. Подальший розвиток наукової думки буде вимагати періодичного перегляду теоретико-методичних підходів до трактування поняття «ринок зерна» з позицій запровадження в практичну площину реалізації принципів військової економіки, глобальної продовольчої кризи та світової продовольчої безпеки.

Ключові слова: зерно, ринок, попит, пропозиція, інфраструктура.

Вступ.

Сучасний ринок зерна є одним із найрозвиненіших сегментів як сільського господарства, так й усього економічного простору. Являючись індикатором динамічного розвитку, ринок зерна демонструє можливості досягнення цільових орієнтирів у сфері інших галузей та підкомплексів аграрного сектору України.

Враховуючи системотворче значення ринку зерна для економіки всіх суміжних із зерновим господарством галузей народного господарства країни, слід створювати максимально сприятливі умови для його зростання та підвищення ефективності виробництва на всіх етапах створення кінцевого продукту. Це дозволить досягти балансу попиту та пропозиції зерна на іншому рівні, що сприятиме сталому розвитку всього продовольчого комплексу та забезпеченню соціально-

економічної та політичної стабільності в Україні.

Висока ефективність виробництва зерна, низькі параметри еластичності попиту та пропозиції цієї продукції, а також гострота конкурентної боротьби між сільськогосподарськими товаровиробниками роблять ринок зерна одним із найбільш економічно привабливих та перспективних сегментів національного ринкового простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вивчення різних аспектів розвитку продовольчих ринків, які стосуються становлення ринкових відносин в системі АПК, створення ринкової інфраструктури, забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, а також формування зернового ринку є предметом досліджень багатьох вітчизняних вчених-економістів: В. Андрійчука, В. Бойка, П. Гайдучього, М. Калінчика, Ю. Коваленка, М. Лобаса, М. Маліка, П. Саблука, Л. Худолій, Г. Черевка, О. Шпичака та ін. Однак, дослідження проблеми формування ринку конкурентоспроможного зерна не отримало достатнього висвітлення в науковій літературі. Водночас, загострення конкурентної боротьби, зумовлене інтеграцією України у світовий економічний простір, потребує формування нового підходу до створення ефективної системи виробництва і збуту зерна, яка б забезпечила його конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Мета.

Метою дослідження є запропонувати на основі узагальнення наукових досліджень теоретико-методичні рекомендації щодо удосконалення функціонування ринку зернових в Україні.

Методологія дослідження.

Методика дослідження охоплює систему статистико-економічних методів у поєднанні з теоретичними аспектами формування ринку зерна, проблемами його функціонування в умовах створення нової економічної системи. В процесі дослідження використано наступні методи: абстрактно-логічний – з метою формування припущень, гіпотез, а також висновків і узагальнень; аналізу та синтезу – при оцінюванні стану об'єкту дослідження та обґрунтуванні пропозицій щодо його покращення і забезпечення повноцінного розвитку в подальшому.

Результати.

Ринок зерна має важливе соціально-економічне значення для будь-якої національної економіки. Особливе становище ринку зерна в економіці України зумовлено, по-перше, тим, що хліб і хлібобулочні вироби – похідні продукти зернових культур – є основою раціону харчування населення; по-друге, зерно більшою мірою забезпечує продовольчу безпеку держави, оскільки є основою концентрованих кормів, що використовуються у тваринництві; по-третє, унікальні особливості зерна як товару забезпечують йому ємний ринок збуту та пріоритет для формування регіональних продовольчих фондів; по-четверте, ринок зерна формує істотну частку доходів бюджетів різних рівнів; по-п'яте, зерновий ринок є особливо економічно привабливим для транснаціональних корпорацій. Ринок зерна має системоутворююче значення в масштабах країни.

Експортний попит і надалі буде якорем і основою розвитку ринку зернових України. Більше світове споживання спонукатиме Україну до нарощування виробництва і пропозиції зерна.

Дослідження ринку як моделі економічного устрою було центральним предметом вивчення вчених-економістів упродовж тривалого часу. Саме вона визнана такою, що має внутрішні імпульси розвитку, отримала визнання в багатьох країнах світу. Процес саморозвитку економіки, з погляду апологета класичних уявлень (А. Сміта), завжди визначається «рухом» людей до задоволення власного економічного інтересу в отриманні прибутку у розмірі, необхідному для ліквідації будь-якої потреби. А. Сміт писав: «Кожна окрема людина намагається використати свій капітал так, щоб

продукт його володів найбільшою вартістю. Він має на увазі лише власний інтерес, переслідує лише власну вигоду, причому в цьому випадку він невидимою рукою ринку прямує до мети, яка не входила до його намірів» [1, с. 123].

Згодом дослідники довели, що ринок підпорядковується об'єктивним законам вартості, попиту та пропозиції, спадної граничної корисності, визначального впливу мінімального ресурсу, конкуренції. Не заперечуючи основ ринкової економіки, представники різних економічних шкіл – від класицизму до циклічного розвитку, наповнюючи сутнісні характеристики ринку принципово різними смисловими трактуваннями, сходилися у розумінні однаковості його складових елементів.

Вихідною категорією ринкової економіки є товар. Якщо у XVIII столітті А. Сміт розумів його як «надлишки», вироблені людиною і підлягають обміну. Найповніше визначення цього терміну дав К. Маркс. Він писав: «... товар є, передусім, предмет, річ, яка, завдяки її властивостям, задовольняє якісь людські потреби» [2, с. 398]. Товар є предметом обміну, а обмін на ринку може статися лише товарами, які мають однакову споживчу вартість, або на товар, що характеризується абсолютною ліквідністю на даній території (гроші).

В економічній літературі представлені різні визначення терміну «ринок». У міру розвитку суспільного виробництва це поняття неодноразово змінювалося, внаслідок чого воно відбилосся більш ніж у 2500 визначеннях учених-економістів різних країн та континентів. Систематизуючи їх, ми виділили такі ключові визначення, що характеризують поняття «ринок» як: місце торгівлі товарами та послугами; сукупність процесів торгівлі, актів купівлі-продажу. В даному випадку ринок сприймається як торгівля у сенсі слова як ринковий процес взаємодії продавця і покупця; система економічних відносин між його учасниками, в процесі купівлі-продажу, тобто товарно-грошових відносин; механізм відтворення суспільного продукту.

В цілому, аналіз економічних навчань дозволив нам виявити еволюційну сутність розвитку ринку як переважної форми організації економічних відносин у просторі взаємодії суб'єктів господарювання між собою та державою щодо формування суспільних фондів для фінансування заходів щодо виконання його функцій.

Не заперечуючи єдність сутнісного розуміння категорії «ринок», вчені-економісти розглядають дедалі складніші причинно-наслідкові зв'язки між елементами: попитом, пропозицією, ціноутворенням і конкуренцією. Нагромадження кількості обмінних операцій і натомість їх зростаючих масштабів трансакцій періодично тягне за собою зміну якісних критеріїв у суспільному розвитку.

Враховуючи, що розвиток – це незворотня, якісна, спрямована зміна, яка передбачає структурні перетворення системи-об'єкта, що виражаються у придбанні (втраті) нових (старих) елементів та зв'язків, які тягнуть за собою зміну колишніх властивостей системи, ринкова економіка кожного тимчасового відрізка будь-якої країни в цілому і будь-якого товару окремо має низку специфічних рис та характеристик [3].

В Україні одним із системотворчих товарних ринків є ринок зерна. У свою чергу він може розглядатися як складова частина агропродовольчого ринку, що має спільні з ним риси: висока споживна вартість зерна, що визначається її цінністю для споживача та неможливістю відмови від придбання життєво важливого товару – продуктів харчування; наявність фізіологічного обмеження внутрішнього споживання різних видів продовольства, у тому числі хліба та хлібобулочних виробів (похідних продуктів зерна).

Основною метою розвитку ринку на сучасному етапі прогресу суспільства, на наш погляд, має стати створення таких умов, за яких здійснюватиметься справедливий розподіл вартості кінцевого продукту між усіма учасниками ринкових відносин. Це відповідатиме вимогам посткапіталізму – суспільної формації майбутнього, в якій одне з найважливіших місць у забезпеченні суспільного розвитку належатиме моральному імперативу, носієм якого виступатимуть широкі маси населення [4]. Його поєднання з ринковим механізмом функціонування економіки має сприяти подальшому прогресивному розвитку суспільства, не вводячи у суперечність

його та індивідуально-приватні інтереси, що буде можливим лише за дотримання принципу економічної справедливості. При цьому буде досягнуто якісних змін у структурі стимулюючих сил розвитку суспільства.

Ринок, зокрема ринок зерна, є з'єднувальним елементом економічних відносин, які у момент його створення характеризуються високим ступенем нестійкості, що стимулює до посилення вибіркості схем взаємодії учасників з урахуванням критеріїв економічної доцільності та раціональності. Саме цим пояснюється наявність тренду поведінки учасників ринку.

У зв'язку з тим, що організація господарських зв'язків в економічному просторі здебільшого носить стихійний характер, а кожна із сторін, що беруть участь, має на меті максимізацію власного прибутку, то об'єктивно необхідна сила, що має надіндивідуальний характер, яка здійснюватиме контрольну і регулюючу функції в економічному полі діяльності. У ролі такого регулятора має виступати держава. Масштаби її втручання, як свідчить світова практика, можуть бути різні.

В даний час виділяють дві моделі економічного устрою, що відрізняються одна від одної ступенем свободи вибору торгових контрагентів суб'єктами господарювання, а також рівнем економічного втручання держави: з мінімальною участю держави («американська»), де розвинений механізм конкуренції та ринкового ціноутворення. Так, у США до 4/5 ВВП забезпечується ринковою системою, а решта його виробляється під контролем держави; з максимально допустимою участю держави за збереження ринку («західноєвропейська»), заснована на зниженні ролі ціноутворення за рахунок втручання держави. Подібний стан економіки спостерігається у Швеції, Австрії, Німеччині, Японії [5].

Через механізми прямого та непрямого втручання держави стимулюється бажаний вектор та швидкість розвитку ринків. Отже, реалізується економічна політика країни. Одним з її найважливіших пріоритетів є досягнення такого стану ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, що сприятиме забезпеченню населення країни продуктами харчування в достатньому обсязі, за доступними цінами та прийнятною якістю.

У структурі агропродовольчого ринку виділяють три самостійні, але взаємопов'язані сегменти: ринок продовольчих товарів, що характеризує всі економічні відносини, пов'язані з реалізацією продуктів, отриманих із сільськогосподарської сировини (хлібопродукти, молочні продукти, олія, цукор, тощо); ринок сільськогосподарської сировини, де відбувається збут продукції, призначеної для подальшої переробки (зерно, молоко, цукрові буряки, жива худоба та птиця, тощо); ринок сільськогосподарської продукції, на якому відбувається реалізація продукції, що споживається у свіжому вигляді [6].

Незважаючи на тісний взаємозв'язок один з одним, кожен із цих ринків має певний склад контрагентів, свою специфіку, технологію, схему товароруку, виробничу та ринкову інфраструктуру. У кожному секторі агропродовольчого ринку слід виділяти та розрізняти його види, що представляють окремий товарний асортимент: ринок зерна та продуктів його переробки, ринок цукрових буряків та цукру, ринок олійного насіння та олії, ринок молока та молочної продукції, ринок м'яса та м'ясної продукції та ін.

Вважаємо, що вітчизняний зерновий ринок вже пройшов стадію формування, хоч і відрізняється за економічними характеристиками від ринків зерна в країнах із розвинутою ринковою економікою. Його характерними ознаками в даний час, на нашу думку, є: нееластичність попиту; зростаюча ємність ринку фуражного зерна, зокрема кукурудзи на зерно; збільшення обсягів пропозиції зерна на товарні цілі; наявність диспропорцій в структурі посівних площ зернових культур та їх невідповідність науково-обґрунтованим рекомендаціям; розширення кола учасників торгових відносин, у тому числі за рахунок зарубіжних покупців.

В даний час на вітчизняному зерновому ринку склалася ситуація підвищення складності узгодження інтересів його учасників на національній та світовій аренах. Так, затребуваність і більш висока вигідність торгових операцій для держави і великих продавців зерна обмежує його товарну масу на внутрішньому ринку або змушує шукати схеми маніпулювання якісними характеристиками

зерна з метою зниження його класності при виробництві борошна, що використовується для випікання хліба для широких мас населення.

Крім того, висока залежність обсягів пропозиції зерна від погодних умов, а також цін реалізації від коливань ринкової кон'юнктури, слабо передбачуваної та високо динамічної, повнота інфраструктурної наповненості територій країни визначають специфіку організації ринку зерна та його розвитку. З метою обґрунтування пропозицій щодо ефективного функціонування ринкового механізму розподілу створеної вартості сфери зернового виробництва, з наукової точки зору, необхідні теоретична та методологічна бази розвитку зернового господарства країни, що враховують його сучасні особливості та тенденції розвитку [7].

Таке позиціонування сприяло агресивному нарощуванню експорту українського зерна. Звісно, наші аграрії ще якийсь час можуть притримуватися цієї стратегії. Але ефективною вона може бути лише кілька наступних років. У довгостроковій перспективі єдиний варіант еволюції і розвитку – покращувати якість.

Насамперед, при цьому необхідно теоретичне розуміння сутності функціонування зернового ринку. У вітчизняній економічній літературі склалися певні погляди на економічну сутність зернового ринку. Наприклад, одні дослідники розуміють зерновий ринок лише як сукупність обмінних відносин, що регулюють господарські зв'язки щодо купівлі-продажу зерна та продуктів його переробки. Так, на думку О.П. Завитій, зерновий ринок є «системою економічних відносин між виробниками зерна та його покупцями-переробниками (первинний ринок) і виробниками та споживачами продуктів його переробки (вторинний ринок)» [8, с. 60].

Інша група вчених вважає, що зерновий ринок – це такий тип функціонування зернового господарства, при якому ринкові відносини не обмежені тільки сферою обміну, а включають товарно-грошові відносини, за допомогою яких реалізуються виробництво, збут і споживання зерна, а також формуються гнучкі господарські зв'язки між усіма суб'єктами зернового ринку.

На думку І.В. Ващенко, зерновий ринок є «складною, що динамічно розвивається економічною системою, яка функціонує під впливом різних факторів внутрішнього і зовнішнього характеру і передбачає, насамперед, підтримання рівноваги між попиту і пропозицією на окремі види зерна та продукти їх переробки» [9, с. 80].

На думку С.Г. Черемісіна, зерновий ринок є «складною економічною системою, що включає сукупність економічних відносин між його суб'єктами, якими є сільські товаровиробники, підприємства та організації з його заготівлі, зберігання, промислової переробки, а також різного роду структури, що обслуговують рух зерна та продуктів його переробки всього ланцюга від виробників до споживачів» [10, с. 81].

На нашу думку, ринок – це складна сукупність економічних відносин, що динамічно розвивається, які складаються між суб'єктами господарювання, у тому числі в полі інфраструктури даного ринку з приводу купівлі-продажу, що дозволяє зберегти рівновагу між категоріями попиту та пропозиції в довгостроковому періоді, що функціонує під впливом різних факторів екзо- та ендогенного характеру та передбачає наявність механізму справедливого розподілу кінцевої вартості продукту між усіма його учасниками під контролем надіндивідуального суб'єкта (держави).

Зерновий ринок, по суті, відповідає всім запропонованим критеріям організації економічного простору, об'єктом якого виступає зерно різних видів. Вважаємо, що необхідно виділити низку особливостей функціонування ринку зерна, серед яких: нерівномірний розподіл точок пропозиції зерна територією країни; невідповідність центрів виробництва та споживання.

Розкриті теоретичні основи функціонування ринку зерна стали основою визначення категорії «ринку зерна» як сформованого на системній основі економічного простору, що допускає розбіжність центрів пропозиції та попиту зерна та появу відносин обміну між сільськогосподарськими товаровиробниками, суб'єктами сфери зберігання, транспортування та переробки зерна.

Основними елементами ринку зерна є покупці-продавці, представники інфраструктурних

суб'єктів господарювання, і навіть власне товарні відносини, щодо купівлі-продажу зерна. Щоб визначити вплив кожного з них на динаміку розвитку зернового ринку, необхідно уявити організаційну структуру функціонування ринку та систему зв'язків між його суб'єктами.

Наявність посередників над ринком зерна поділяє його постачальників і споживачів на первинних і вторинних. Первинними постачальниками зерна на внутрішньому ринку є сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм господарювання, особисті селянські господарства та торгово-посередницькі структури.

Як покупці зерна на первинному ринку можуть виступати: державні заготівельні організації, які закуповують зерно; вітчизняні та зарубіжні оптові комерційні компанії, що спеціалізуються на закупівлі зерна для постачання в інші регіони чи експорту; зернопереробні підприємства; елеватори та хлібоприймальні підприємства, що самостійно займаються купівлею-продажем зерна або одержують його в порядку розрахунку за послуги; торгово-посередницькі структури; населення; сільськогосподарські підприємства.

Сумарно вони формують сукупний попит на зерно різної якості. Під попитом розуміють потребу в продовольчому, фуражному та насінневому зерні, зерні для технічної переробки, створення та поповнення необхідних фондів та запасів.

Існують різні види попиту на зерно: платоспроможний попит представляє сукупну потребу країни (регіону) у зерні та зернопродуктах різного асортименту на відповідний період, що визначається платоспроможністю покупців. Ними є держава, заготівельні та торгово-посередницькі підприємницькі структури, переробні підприємства, населення. Фактичний сукупний попит є кількісним виразом фактичної витрати зерна. Під цим попитом розуміють загальний внутрішній нормативний, внутрішній раціональний та зовнішній попит на зерно.

Внутрішній нормативний попит визначається потребою у продовольчому, фуражному та насінневому зерні, зерні для технічної переробки, створення та поповнення необхідних фондів та запасів. Цю потребу розраховують, виходячи з норм харчування населення, витрати зернової сировини на виробництво одиниці кінцевої продукції (хліба, олії, молока та ін), норм висіву насіння та нормативів створення резервних та страхових фондів. Внутрішній раціональний попит визначають з урахуванням світових показників використання зерна. Так, у країнах ЄС на виробництво одиниці продукції тваринництва витрачається зерна у 1,5-2 рази менше, ніж у Україні. Зовнішній попит становить потреба у зерні для здійснення експортних операцій відповідно до обсягів укладених зовнішньоторговельних контрактів, зобов'язань держави за міждержавними угодами. Незадоволений попит виявляють шляхом зіставлення фактичної витрати зерна із сукупним попитом. Ринок складається з багатьох споживачів з різними запитами, тому важливою є його сегментація по споживачах.

Попит на зерно характеризується своєю нестабільністю. Він змінюється під впливом низки чинників: демографічних, політичних, організаційно-технічних, економічних.

За законом попиту та пропозиції попит на будь-який товар зростає у міру зниження ціни на нього. Однак ситуація на вітчизняному ринку зерна не підпорядковується цій закономірності повною мірою. Причина цього – економічний «перекіс», спровокований нестачею грошової маси в економіці, відсутністю чи слабкістю контролю над ціноутворенням у інших галузях народного господарства, низькою платоспроможністю споживачів.

Внутрішній ринок фуражного зерна також низько еластичний. Сільськогосподарські підприємства – виробники продукції тваринництва, зокрема птахівництва, не можуть відмовитися від концентрованих кормів, потреба в яких стабільна та пропорційна поголів'ям худоби та птиці. У свою чергу, низький рівень рентабельності виробництва молока та м'яса всіх видів тварин та птиці не сприяє розширенню масштабів галузі, обмежуючи її інвестиційні ресурси, і, відповідно, не сприяє збільшенню попиту на зерно з боку тваринницьких організацій та господарств населення.

В цілому ситуація, що склалася, звужує національний зерновий ринок у частині поставок внутрішньогалузевого характеру. Незважаючи на економічні кризи ХХ століття, стійке становище

займають учасники сегменту товарного насіння зернових культур. Як правило, це сільськогосподарські підприємства, які успадкували репродукційну базу зернових культур, досвід та кваліфікацію персоналу від насінницьких підприємств радянського періоду. Виграш у цінових параметрах протягом усього тимчасового відрізка формування, становлення та розвитку ринку зерна вони забезпечували за рахунок зайняття становища ресурсовиробника та обмеженості виробничих можливостей вирощування високоякісного елітного посівного матеріалу.

Вважаємо за необхідне виділити первинну пропозицію, що виходить від сільгосптоваровиробників, які безпосередньо вирощують зернові культури, та вторинну пропозицію, що формується за рахунок поставок на ринок з боку регіональних представників, посередників тощо.

Підкреслимо, що, незважаючи на опосередкований вплив на ринок зерна кінцевих споживачів, одним із них виступає населення, на потреби якого спрямовується до 70% товарних ресурсів зерна, орієнтування на рівень його платоспроможності при купівлі хліба та хлібобулочних виробів задає вартість на кінцевий продукт, обмеженість вартості якого у розподільних відносинах виступає лімітуючим фактором наявності посередницьких структур у системі господарських взаємозв'язків між учасниками ринку зерна. Але таке становище було б можливим, якби існував чіткий державний захист щодо сільськогосподарських товаровиробників щодо забезпечення мінімальних гарантованих цін, що покривають виробничі витрати та забезпечують нормальну рентабельність вирощування зерна (яка забезпечує можливість розширеного відтворення).

Ціновий фактор є визначальним у формуванні ефекту ринкових відносин. Він обумовлює можливість відтворення на кожному етапі руху продукції, з одного боку, з другого – виступає економічною точкою поєднання ринкових категорій попиту й пропозиції. Іншими словами, ціна має двоїсту природу, одночасно виступаючи елементом та інструментом ринку. Вона зазнає впливу безлічі факторів, до найважливіших з яких можна віднести: різні аспекти поведінки сільгосптоваровиробників на ринку (стратегії ціноутворення, ступінь ділової активності, наявність надійних контрагентів), дія інституційних, ринкових та об'єктивних факторів (просторове розташування, зокрема віддаленість від основних ринків збуту, рівень конкуренції, політика субсидування).

Вважаємо, що інфраструктурний розвиток повинен мати випереджаючі темпи порівняно з фактичним станом зерновиробництва та відповідати перспективним планам зовнішньоекономічної діяльності чи задоволення потреб регіонів у збереженні зерна.

Існує декілька класифікацій зернового ринку. Так, виділяють функціональний, видовий, технологічний та територіальний ознаки класифікації зернових ринків. За функціональною ознакою виділяються ринки продовольчого, насінневого, фуражного зерна та зерна, що йде на промислову переробку. За видовою ознакою структура ринку пов'язана із споживчими властивостями окремих видів зерна. З урахуванням обсягів товарного виробництва зернових культур країни можна назвати ринки пшениці, жита та інших культур. Технологічна ознака визначає господарські зв'язки між елементами ринку, що виникають у процесі просування зерна по продуктовому ланцюжку від поля до кінцевого споживача, включаючи продукти його переробки. За територіальною ознакою виділяють районні та міжрайонні ринки (у складі регіонального), регіональний, національний, міждержавний та світовий ринки. Кожен може розвиватися лише за наявності низки умов: стабільності попиту; можливості відтворення; низького рівня ризику господарювання.

Головною з умов вважаємо динамічність зміни ринкових параметрів у межах критичних станів. В рамках теорії систем – це є постійною відправною точкою розвитку у кожний момент часу. У зв'язку з тим, що ринок, як будь-яка соціально-економічна система, має нескінченну кількість варіантів власного стану, у тому числі і ведуть до самознищення, у процесі розвитку ринку зерна повинні створюватися резервні фонди ресурсів для запобігання зникненню рівноваги між попитом та пропозицією.

До створених нині таких запасів, на нашу думку, слід віднести насінневий фонд, фонд

стратегічних запасів, фонд страхування надлишкових втрат зернових ресурсів у тваринництві та інші. У сукупності їх розмір не повинен бути меншим за 10% валового виробництва зерна в країні. Крім цього, стабілізація зернового ринку може здійснюватися за рахунок постачання зерна з інтервенційних державних фондів, а також зниження класності зерна, що допускається для використання в продовольчих цілях. На нашу думку, зниження класності зерна може використовуватися як тимчасова міра при дефіциті пропозиції.

Висновки і перспективи.

Провівши дослідження теоретичних основ розвитку ринку зерна, ми вважаємо за необхідне сформулювати повніше визначення категорії «ринку». Таким чином, сучасний ринок зерна – це результат тривалого еволюційного розвитку, що включає всіх товаровиробників зернового підкомплексу аграрного сектору України, а також суб'єктів його інфраструктури, економічний простір, у якому відносини між структурними елементами будуються на товарно-грошовій основі обміну та опосередковано впливають регулювання відтворювального процесу у народному господарстві країни. Іншими словами, ринок зерна слід розглядати як тип економічного механізму, який функціонує в зерновому господарстві країни, що несе імпульс саморозвитку.

Для сталого розвитку вітчизняного зернового ринку, забезпечення надійного хлібофуражного постачання, збільшення експортних ресурсів високоякісного зерна та зміцнення національних інтересів країни у світі необхідно вирішити проблему пошуку ефективної схеми підтримки продовольчого забезпечення населення для його вибіркового стимулювання до придбання продуктів харчування, зокрема хліба, продуктів тваринного походження, в достатньому обсязі в умовах зростання роздрібних цін на кінцевий продукт усіх продуктових підкомплексів аграрного сектору України, що сприятиме нарощуванню економічного потенціалу всіма учасниками зернового ринку.

Подальший розвиток процесу глобалізаційних відносин буде вимагати розкриття поняття «ринку зерна» з урахуванням ролі і місця України на світовому ринку агропродовольства та вирішення проблеми голоду в країнах світу.

Список використаних джерел

1. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. Москва, 1961. 456 с.
2. Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения / под ред. В. Адоратского. Москва: Партиздат, Институт Маркса Энгельса-Ленина при ЦК КП(б), 1934. Т. 3. 629 с.
3. Гончаров В. М., Мартинова Л. В. Ринок зерна України: стан, загальні проблеми та ризики. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. №2 (3). С. 20–23.
4. Саранчук А. О. Національний ринок зерна в умовах сучасної економічної нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. №9. С. 75–78.
5. Чорний В. М. Внутрішні ризики виходу Українських підприємств на світовий ринок зерна. *Финансовые услуги*. 2017. №1. С. 44–48.
6. Довгаль О. В. Світовий ринок зерна: місце та роль України. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2020. №2. С. 45–51.
7. Лутковська С. М., Казьмір В. А. Ринок зерна: проблеми, можливості та пріоритетні напрями розвитку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. №3. С. 39–50.
8. Завитий О. П., Дідоренко Т. В. Український ринок зернових і технічних культур в контексті перспектив розвитку аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Економічні науки*. 2016. Вип. 24 (3). С. 58–67.
9. Ващенко І. В. Ринок зернових в Україні: аналіз сучасного стану. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2018. №3. С. 80–85.
10. Черемісіна С. Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. 2021. №2. С. 48–58.

Статтю отримано: 06.04.2022 / Рецензування 23.05.2022 / Прийнято до друку: 30.06.2022

Andrii Ivanovskyi

Postgraduate Student

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

E-mail: ivanovskiyandreyv@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0410-4352

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF FUNCTIONING OF THE GRAIN MARKET

Abstract

Introduction. The modern grain market is one of the most developed segments of both agriculture and the entire economic space. Being an indicator of dynamic development, the grain market demonstrates the possibility of achieving target benchmarks in the sphere of other branches and sub-complexes of the agricultural sector of Ukraine.

Methods. The research methodology covers the system of statistical and economic methods in combination with theoretical aspects of the formation of the grain market, the problems of its functioning in the conditions of the creation of a new economic system. The following methods were used in the process of research: abstract and logical – for the purpose of forming assumptions, hypotheses, as well as conclusions and generalizations; analysis and synthesis – when assessing the state of the research object and substantiating proposals for its improvement and ensuring full-fledged development in the future.

Results. The author's approach to the interpretation of the concept of "grain market" is proposed, which is understood as a type of economic mechanism operating in the country's grain economy, which carries the impulse of self-development. We believe that it is necessary to highlight a number of features of the functioning of the grain market, including: uneven distribution of grain supply points throughout the country; mismatch of centres of production and consumption.

Discussion. The further development of the process of globalization relations will require the disclosure of the concept of "grain market" taking into account the role and place of Ukraine in the global agro-food market and solving the problem of hunger in the countries of the world. The further development of scientific opinion will require a periodic review of theoretical and methodological approaches to the interpretation of the concept of "grain market" from the standpoint of implementing the principles of military economy, the global food crisis, and world food security into the practical realm.

Keywords: grain, market, demand, supply, infrastructure.

References

1. Smit, A. (1961). *Doslidzhennja pro pryrodu i prychny bagatstva narodiv* [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. Moscow.
2. Marks, K., & Engels, F. (1934). *Sochinenija* [Works]. (V. Adoratskiy, Trans). Moskva: Partizdat, Ynstitut Marksa Engelsa-Lenina pri CK PKP(b), 3.
3. Goncharov, V.M., & Martynova, L.V. (2013). Rynok zerna Ukrainy: stan, zagalni problemy ta ryzyky [Grain market of Ukraine: state, general problems and risks]. *Visnyk Hmelnyckogo nacionalnogo universytetu. Ekonomichni nauky* [Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences], 2 (3), 20–23. [in Ukr.].
4. Saranchuk, A.O. (2012). Nacionalnyj rynek zerna v umovah suchasnoi ekonomichnoi nestabilnosti [National grain market in the current economic instability]. *Investyicii: praktyka ta dosvid* [Investments: Practice and Experience], 9, 75–78. [in Ukr.].
5. Chornyj, V.M. (2017). Vnutrishni ryzyky vyhodu Ukrainykh pidpryemstv na svitovyj rynek zerna [Internal risks of Ukrainian enterprises entering the world grain market]. *Finansovyje uslugi* [Financial Services], 1, 44–48. [in Ukr.].
6. Dovgal, O.V. (2020). Svitovyj rynek zerna: misce ta rol Ukrai'ny [World grain market: place and role of Ukraine]. *Aktualni problemy innovacijnoi ekonomiky* [Current Issues of Innovative Economy], 2, 45–51. [in Ukr.].
7. Lutkovska, C.M., & Kazmir, V.A. (2020). Rynok zerna: problemy, mozlyvosti ta pryoritetni naprjamy rozvytku [Grain market: problems, opportunities and priority areas of development]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannja nauky i praktyky* [Economy. Finances. Management: Current Issues of Science and Practice], 3, 39–50. [in Ukr.].
8. Zavytij, O.P., & Didorenko, T.V. (2016). Ukrainskyj rynek zernovyh i tehnychnykh kultur v konteksti perspektyv rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky [Ukrainian market of grain and industrial crops in the context of prospects for the development of the agricultural sector of the economy]. *Zbirnyk naukovykh prac Podil'skogo derzhavnogo agrarno-tehnichnogo universytetu. Ekonomichni nauky* [Collection of Scientific Works of Podil'sk State

Agrarian Technical University. Economic Sciences], 24 (3), 58–67. [in Ukr.].

9. Vashhenko, I.V. (2018). Rynok zernovyh v Ukraini: analiz suchasnogo stanu [Grain market in Ukraine: analysis of the current situation]. *Zemleustrij, kadastr i monitoryng zemel* [Land Management, Cadastre and Land Monitoring], 3, 80–85. [in Ukr.].

10. Cheremisina, S.G. (2021). Rynok zernovyh kultur v Ukraini: analiz suchasnogo stanu ta perspektyvy rozvytku [Grain market in Ukraine: analysis of the current state and prospects]. *Ekonomika APK* [Economics of Agro-Industrial Complex], 2, 48–58. [in Ukr.].

Received: 04.06.2022 / Review 05.23.2022 / Accepted 06.30.2022

